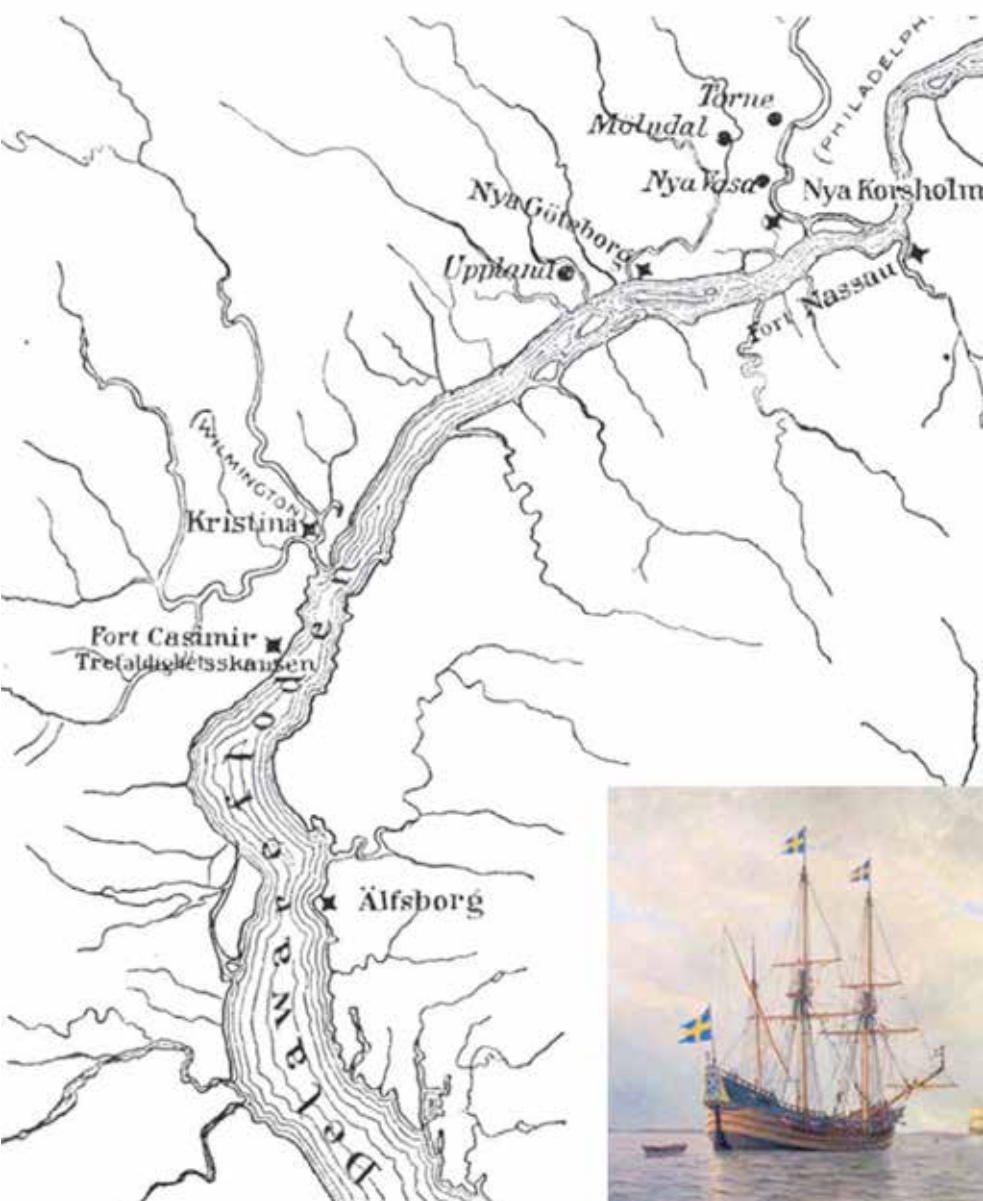
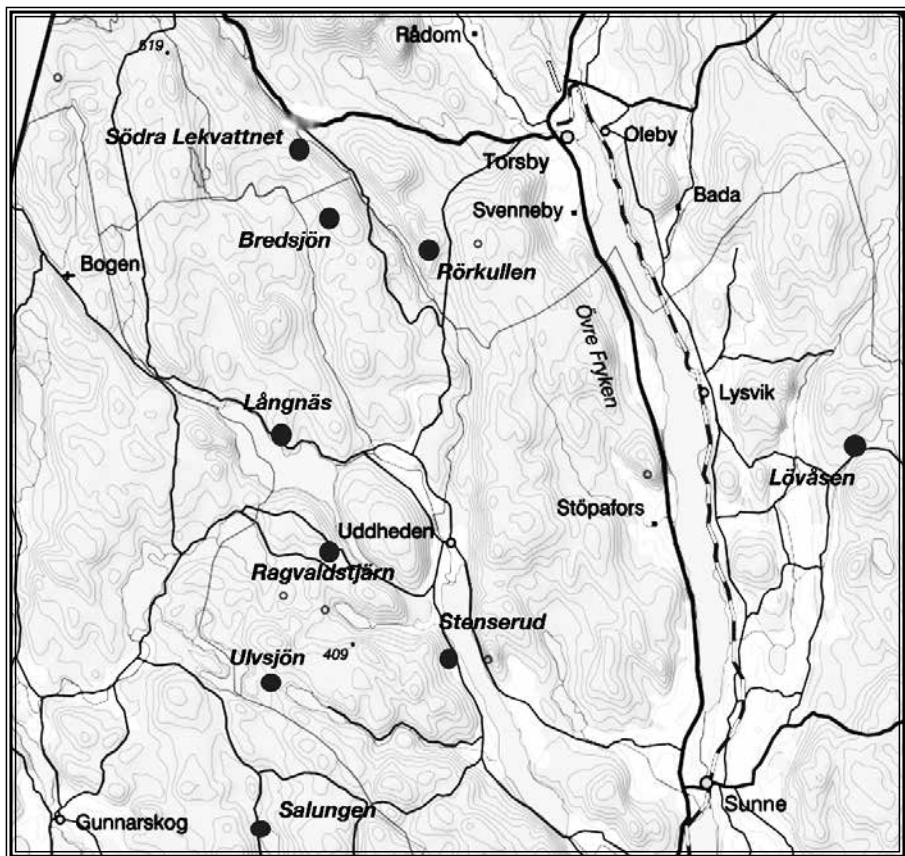

Jan Olov Nilsson

Första Amerikafebern

En 1600-talsresa

**FINNSKOGEN
I FRYKSDALEN**

1.

Danjel Andersson drack i sitt liv aldrig brännvin. Hittade han ingen kallkälla där han kunde fylla skinnsäcken kunde det hända att han fick hålla sig till öl. Men brännvin nyttjade han inte.

Han hade sett vad brännvinet gjorde med hans far. Och vad far gjorde med mor. Karbassen fick de väl alla smaka på, men när brännvinet rann ner i fadern, då var det sin lagvigda han tvunget skulle prygla. Såpass att hon brukade gå sönder.

Det var när Danjel en sådan gång ställde sig emellan som han åkte ut ur pörtet i Trösvattnet. Med budskapet att aldrig mer sätta sin fot innanför dörren.

Det var en sensommarkväll 1639 och pojken var tolv år gammal.

Nu skulle det ju finnas en Guds mening med allt som sker, och många år och många hundra mil senare kunde nog Danjel tänka att så var det också. Men där och då, när han låg utvräkt nedanför trappstenen och dörren slog igen, då var det svårt att finna den meningen.

Han kunde nu gå och lägga sig på hörännet och invänta morgondagen. Det hade inträffat att far hans dagen efter kunnat visa sig ångerfull. Det var heller inte första

gången han blivit utslängd. Men av skäl han inte riktigt kunde redogöra för gjorde han denna gång det valet att lämna hemmet.

Han gjorde det för gott, och det var den dagen han blev lösfinne.

Danjel Andersson var av Sorkkainen. Han hade en släkting som hette likadant, Danjel Andersson, men som aldrig kallades något annat än Sorka. Det hade inte varit många gånger de setts, men när det skedde så låtsades Danjel att det var Sorka som var hans far. Han var tjugo år äldre så det hade han mycket väl kunnat vara.

Med Sorka var det så att han alltid såg Danjel. Han språkade med honom, och efterhörde vad han gjorde och vad han ville göra med livet sitt, som ju ännu var omoget och sprött, men som fortare än man kunde tro, som Sorka sa, skulle stå i full blom.

Sorka hade i flera år huggit silver ur en gruva längst upp i norr i Grythyttans socken, men när han på vårvintern 1639 kom till Trösvattnet på sina trygor var det för att sprida det budskapet i släkten att han istället tänkt *gå väst åt Värmland och svedja sig ett hemman*.

– Nu ska de anlägga silververk och daglönare tänker jag då inte bli. Ska en hugga ska en hugga åt sig själv, och då kan jag lika gärna hugga en svedja. Och kanske, lade han till, hittar jag ett kvinnfolk på vägen.

De där orden, att gå väst åt Värmland hade liksom bränts in i Danjels skalle, så när han nu i den tidiga augustivällen efter utslängandet började gå, så var det västerut.

Om Värmland hade han inget begrepp annat än att det

låg just i väst och att där också måste finnas skog eftersom man kunde svedja sig ett hemman. Och han tänkte nog att när han väl kom dit, så skulle han också träffa på Sorka.

*

Att gå väst åt Värmland var nu inte så enkelt som Danjel hade föreställt sig. Att ta ut rätt riktning var inga bekymmer. Väderstrecken satt i kroppen. Hur det gick till visste han inte, men vare sig det var gräväder eller solsken gick han alltid rätt åt det håll han ämnade.

Men när han kom upp på höjden ovan sjön och hemmet och skulle fortsätta västerut var det stört omöjligt att ta sig fram. Där var myrar och mossar och kärr och sjöar, och han fick gå runt och i krokar och kringlar och fann sig vara på väg mera åt norr än väster.

Så blev det förstas mörkt, och han fick göra sig en lega i mossan och skära granris och dra över sig för natten.

Danjel välsignade kniven han fått med sig, liksom allt annat han samlade ihop i sina gömmor i uthusen. Han hittade till och med en trasig kont i rian som han ändå tog med och tänkte lappa ihop. Nöjd var han också över läderpungen med elddonen som han förstas alltid bar i fickan, och reven med metkrok som nog far hans skulle komma att leta sig fördärvad efter.

Han ansåg sig utrustad.

Hela nästa dag blev ett enda klättrande och klivande. Strax han rundat en myr stod ett bergskast i vägen, och så var det mest hela tiden.

Inga stigar var att finna, vare sig efter folk eller få, och Danjel undrade om han var den första människa som gått

i denna skog. Inget människoskapat ljud fanns heller att höra. Bara skogens egen sång och tjatter och kraxanden från kråkfåglar som varnade för en tvåbenings framfart.

En gång såg han bakändan på en björn som lommade iväg mellan stammarna, men Danjel visste ju att han lukade ont och farligt och både björnar och ulvar skulle ta stora omvägar för att slippa möta honom.

Men var denna skog fanns som han nu försökte genomtränga, det gick inte att veta. Där var inget inristad i stammar och stenar som förkunnade att här var Värmland, och hade det gjort det skulle det heller inte ha varit till nytta. Danjel Andersson kunde inte läsa.

Han höll sig gående på blåbär, björklöv och det han kallade syrklover under dagen, men mot aftonen tänkte han att han nog fick söka skaffa annan föda om han skulle orka fortsätta trampa genom dessa oländiga trakter.

Tjärnen där han såg ut sin lägerplats var rund som en fullmåne och visade sig bebos av de svartaste abborrar han sett. Knappt hade han fått ner metkroken med sin ångestsprattlande larv förrän det nappade.

Han samlade ihop stenar och gjorde sig en eldstad vid strandkanten, stekte abborre och tänkte att det var gott att rå sig själv.

Fast lite längtade han allt efter mors gröt.

2.

Gamle torparen Oluf Siggesson satt utanför sin stuga vid Yngens södra ände och täljde nya pinnar till harven. Sex av de tjugofyra piggarna behövde bytas, och då var det ändå bättre än det brukade vara.

Fast Larsmäss var passerad sen ett par veckor hade Oluf ännu inte sått höstrågen, men det hade han lärt sig efter snart femtio års slit med jorden, att några veckor hit och dit om hösten inte gjorde någon större skillnad för utfallet, och nog var det väl ändå det som räknades.

Oluf och Ingeborg skattade för ett åttondels hemman och hade funnit det knappt, men ändå görligt för att försörja en familj. Sex barn var födda på torpet, varav två pojkar och två flickor var i livet.

Ingen av deras avkommor hade dock någon håg till torparlivet. Båda pojkarna hade sökt sig till Kronobruket, och flickorna hade varit lyckosamma i det att de hittat varsin bondpojke. Låt vara att giftermålen i båda fallen varit tvungna.

Oluf, som kände sina döttrar väl, begrep ju att det var deras egen förslagenhet som ställt dem i tillståndet, och undrade om det fanns någonting så lättlurat som en kåter karl.

Sålunda satt han och grunnade och täljde på sina pinnar,

och när han tittade upp stod det en pojke framför honom. En helt ung gosse i trasiga knäbyxor, strumpor med smutsen hängande i tovor, spruckna näverskor och en för stor rock, och som bara plötsligt stod där och sa ingenting.

Det var vanskligt att säga hur gammal han var. Han syntes växt som kanske en fjortonåring, men ansiktet var ljushygt och klotrunt med en liten barnslig näsa och ett par klarblå ögon. Fast med det högra såg han nog inte så mycket. Det var alldeles igensvullet och runt om var han både blå och gul och röd.

Han hade helt klart fått rejält med däng och Oluf skulle till att fråga vem han var, men då fick pojken mål i mun.

- Var jag är, frågade han på sin knaggliga svenska.
- Undrar du var du är? Vart är det då du ämnar dig?
- Väst åt Värmland.
- Jaha. Och var kommer du ifrån?

Pojken tycktes behöva tänka på detta en stund, men sen sa han Trösvattnet.

- Har du gått över bergen?

Då fick Oluf en nick till svar, och han berättade då för gossen att han kommit till Kroppa socken i Värmland, men ville nu veta i vilket ärende han gått hit.

- Finna Sorka.
- Vem är Sorka?
- Far.
- Är det far din? Har han rymt?

Men då skakade gossen på sitt huvud, och Oluf var förundrad över denne strykslagne finnpojke som kommit från ingenstans och sa sig leta efter far sin.

I detsamma Ingeborg kom ut för att se vem gubben hennes språkade med bröt solen fram ur molnen och lyste

upp Danjel Anderssons yviga och solblekta hårsvall så det blev som en gloria runt hans huvud.

Är det en ängel som kommit till oss, tänkte Ingeborg, medan hon vaggade fram till de båda. Oluf satt alltjämt på pallen och Danjel stod intill den upp och ner vända harven.

– Vad får dig att tro att far din gått hitåt, sporde så Oluf.

Och då var det som att allt det som Danjel stoppat längst in i bröstet ville komma ut. Han tänkte på mor och småsyskonen som han lämnat därhemma i pörtet med sin plågoande. Han tänkte hur stort och oländigt detta väst åt Värmland visade sig vara och att han kanske aldrig skulle träffa på Sorka.

Han tänkte att han bara gått iväg utan tanke och när allt detta nu kom över honom kunde han inte hålla tårarna tillbaka.

– Är du hungrig? undrade då Ingeborg och Danjel nickade.

*

Ingeborg fick koka mer gröt än hon nog tänkt sig, för pojken visade sig vara utsvulten. Han hade också tagit fram ett knyte av ormbunksblad ur konten och vecklat ut tre tämligen stora abborrar, och av dem kokade Ingeborg en soppa.

Stapplande och enstavigt hade Danjel också till slut berättat hela sin riktiga historia där far var hans far och inte Sorka. Han begrep ju nästan allt när det språkades på svenska, men när han själv skulle hitta de rätta orden för att säga något, då var det som att det han hört inte längre fanns.

Men Oluf och Ingeborg hade trots allt levat nästan så länge som när folk i allmänhet slutade sina dagar, och sett det mesta av både gott och ont hos Gud skapelser, så de förstod ju ganska snart i betraktande av pojkens blåslagna anlete vad hans utsagor skulle ända i.

De ställde de rätta frågorna och Danjel nickade.

När skymningen nalkades frågade Danjel om han fick ligga i höet, men då sa Ingeborg Ersdotter att han skulle ligga i en sovbank i storstugan. Där fanns två, och i den ena låg Oluf. Ingeborg låg på kammarn, så en en bank var ledig och den var Danjels.

Danjel Andersson lade sig således på Olstorpet i Kroppa socken för första gången i sitt liv att sova ensam i bädden. Han kunde heller inte minnas att någonsin ha lagt sig så proppmätt. Han somnade genast och han sov ännu när Ingeborg kom in efter morgonmjölkningen.

De åt sen sin gröt under tystnad.

Vad som nu skulle ske med pojken var det ingen som visste, men var och en funderade på sitt vis.

Ingeborgs hjärta hade blivit alldeles uppblött av Danjels tårar därute vid harven dagen innan, och det hade blivit så tokigt för henne i livet att hon aldrig fått den möjligheten att rå om något barnbarn. Så helst ville hon ta honom i sin famn och hålla honom kvar där så han inte försvann.

Och nog skulle de klara av att mätta ännu en mun, även om han verkade äta för två, om de tog honom till dräng.

Oluf tänkte också att han hade bruk för en dräng. De styva sextio åren hade satt sig i höfterna och det skulle ju inte bli bättre. Men pojken gick utan pass, och de kunde ju inte ge sig till att hysa en lösfinne.

Danjel var spjälkad i tre delar.

Den ena tänkte att här vill jag bli.

Den andre ville gå och leta upp Sorka. Men det han fått höra kvällen innan var att i dessa trakter kunde ingen svedja sig ett hemman. All skog gick åt till att spräcka berget och göra kol till hyttor och hamrar, hade de sagt. De finnar som svedjade hade gått åt Fryksdalen till, och dit var det långt.

Den tredje Danjel ville gå tillbaka hem till mor, men visste samtidigt att det skulle bli på samma vis igen, och än rädde han inte på sin far.

Men oavsett vad han nu skulle företa sig, tänkte pojken när han tackade för gröten att han ville göra rätt för sig, och frågade om han kunde göra nytta.

– Det kan du, sa då Oluf, för jag ska till att harva, och det är bra om vi är två när vi lägger oket på Rosan och Bläxan.

Danjel hade nog trott att på en svenskgård fanns det en ox som drog plog och harv, men precis som hemma i Trösvattnet var det korna som brukades som dragdjur, och som pojken visste precis vad som skulle göras var det gjort i en handvändning för dem båda att sätta på ok och skaklar och spänna kritererna för harven.

*

Danjel Andersson blev förstås kvar på Olstorpet.

Det var väl inte så att det fattades något beslut om det ena eller andra. Det blev en jämn lunk där dag lades till dag.

När Ingeborg en morgon vaknade med hosta och feber och förklarade sig ha fått bröstsjukan, så sa Danjel att han kunde gå och mjölka. Han hade brukat hjälpa sin mor, sa

han, och som han trots allt ännu inte var karl och alltjämt talade med gossröst, så gick det ju an.

Oluf fann ju också att det var mest Danjels ben som gick i sysslorna på gården medan han själv gärna stod och gned sina värkande höfter.

Det gick nästan inte att begripa hur de hade klarat sig själva innan pojken kom. Det var sagt som så att Brynolf, dottern Börtas äldsta, skulle komma och bistå de gamla om något år när han växt till sig, men nu var det svårt att se hur Brynolf skulle kunna uträtta allt detta som finpojken från Trösvattnet gjorde.

När vintern verkade ha bestämt sig för att söka fäste i mitten av oktober tackade Danjel Andersson sin Skapare för att han inte var stadd på vandring i skogarna, och för att det var just till Oluf och Ingeborg han kommit.

En bättre drängplats gick inte att få, om det nu var en drängplats han skulle ha. Han hade maten och sovbänken, och det var ju gott nog så länge han inte behövde tänka på en fortsättning. Men det var ändå det han gjorde, att han till våren eller nästa sommar nog skulle gå vidare västerut och leta rätt på Sorka.

Det han en gång föresatt sig gick inte att få ur skallen, det var så han var skapt, och på en sådan vandring som var oviss både i längd och tid, vore det också gott att ha några ören och marker, kanske till och med en daler på fickan.

Han fick vittring frampå västkanten när han hörde talas om att det öppnats en ny gruva uppåt västsidan av sjön och där det behövdes skrädgossar. Inte för att han visste vad en skrädgosse gjorde, men det lät ändå som något som kunde ge en slant.

3.

Sorka bannade jorden och det hade han väl skäl till. Annars kunde man nog tycka att han istället kunde bett sin Gud att välsigna den. Bannor leder sällan till ökat fruktbarhet.

Han hade mark nog att så både åtta och tio tunnor, men det var ändå bara några ynka tunnland som grodde. Körde han ner spettet i pinnmon så sprang det genast upp i hans dallrande nävar utan att mer än skava på ytan.

Så Sorka bannade jorden.

Ändå var det hans egen förskyllan.

När han blev visad till Önnébyskogen i Södra Lekvattnet där han kunde ta upp sitt torp, så såg han ju genast att det var ämlig jord och skog det han bjöds röja, och inte ens med sex års befrielse från skatten skulle han hinna få en beständig bosättning till stånd.

En första förutsättning innan alla andra överväganden kunde göras var ändå tillgången på vatten. Den bäck som rann intill plögade vara torr långt före Persmäss. Det hade han hört. Och det var för långt att jämt och samt gå ner till Rottnaälven för att hämta.

Så han tog slagrutan och patrullerade av det eventuella åttendedels hemman han kunde bli vid. En åder hittade han genast, men tyckte den låg för djupt, och fortsatte gå.

Det var sen det plötsligt hände.

Längst söderut på den tänkta lägenheten gjorde klykan ett så plötsligt utfall att den vred sig ur barken i hans nävar. Danjel höll emot det han förmådde, men med en kraft han aldrig till förne upplevt syftade den darrande kvisten rätt ner mot hans fötter.

Så skar han sig en ny rönnklyka och gick från andra hållet. Det var likadant. Utan föregående varsel ville träet på samma plötsliga plats slita sig loss och förena sig med jorden.

Sorka hade gått med slagruta i gott och väl trettio år, sen han var liten pojk och upptäckt att han hade gåvan. Men maken till detta hade han aldrig upplevt, och han var från början klar över att det inte var vatten som var orsaken.

Det måste vara malmen! Järn var förstås det som låg närmast till hands, men det kunde ju också röra sig om koppar. Kanske guld eller det silver som var honom så välbekant från Grythyttan.

Så kom det sig att Danjel Andersson, som han ju hette i sådana sammanhang, begärde syn och förrättning på ett hemman som aldrig skulle bära sig. Men någon åttondedel gick inte nämndemän och länsman med på. Det han så småningom skulle skatta för var ett fjärdedels hemman. Mindre än så gick inte an.

*

Fem arbetskarlar tog Sorka till sig på sitt torpställe Södra Lekvattnet i Fryksände socken. Svenskarna i bolbyn kallade dem nog hjon och lösfinnar och de var illa sedda som just lösdrivare, men som timmermän och muskelkraft var inte bättre att få.

Han behövde dem för att bygga pörten, ria och badstuga, för att ta upp den första svedjan, och inte minst för att gräva fram malmen. Däri var också lockelsen för männen, att så småningom få del av rikedomerna där under jorden.

Med hackor, spett och spadar tog de sig ner. På en famns djup syntes bara karlarnas hattar guppa upp och ner. Sorka synade varenda stenskärva som kastades upp. Han skrapade, kände och luktade, men det var bara grästen och gnejs.

Så kom plötsligt ett rop nerifrån gropen.

– Sorka! vrålades det. Nu sker det ting!

Och Sorka rusade fram med avstannat hjärta, och därnere sprutade fram vatten. Med ett tryck som ingen sett maken till förvandlades snart den tänkta gruvan till en brunn. Bortsåg man från det grus och damm som alltjämt virvlade omkring var det ett friskt och kallt vatten, bra mycket bättre än det som fanns i den brunn de redan grävt, och som smakade mossa.

Nu för förstås många tankar genom Sorkas skalle.

Den första var hur man skulle få ur vattnet för att kunna fortsätta gräva. För om det var han förvissad, det var inte vatten som gett utslaget när han gått med klykan. Såpass förfaren var han med slagruta, att han kunde skilja mellan vatten- och malmåder. Låt vara att kombinationen gett extra kraft.

Silverådern i Grythyttan där han så många år slitit med hackan låg torrt, men han hade ändå med egna ögon sett vatten spelas upp ur en gruva, och visste att det kunde låta sig göras.

I sin ungdom var nämligen Sorka med och drev oxar till Stora Kopparberget. Det var en god affär att föda upp

djuren och sälja dem till gruvbolaget. Han hade hört att det i Falun slaktades tio tusen oxar om året, men såg det inte som en sanning förrän han kom dit och möttes av oxdrift från alla väderstreck.

Det var oxhudarna som användes för att göra vinschar och rep till den ofattbart stora koppargruvan, och av köttet gjordes tjocka korvar varav Sorka tog flera stycken med sig hem.

Där i Falun såg han alltså vatten spelas upp ur gruvan genom hästvandring, och en sådan anordning i mindre skala skulle han nog lätt kunna åstadkomma med hjälp av sina uppfinningsrika karlar och stuten hans hade lätt för att gå.

Han sov på saken, och nästa dag rotade de fram vartenda ämbar som gick att uppbringa och begynte tömma malmgroppen. Sorka gjorde ett märke där vattnet stod, en halv aln ner från markhöjd. Sen gjorde han ett nytt streck när de öst ur ytterligare en halv aln.

Så väntade de.

Men det tog bara ett par timmar innan vattnet åter var uppe vid det första märket, och Sorka insåg att någon grubbrytning i Södra Lekvattnet skulle han aldrig mäka med.

4.

Pojken drog sig för att tala med Oluf och Ingeborg att han nog ville vandra vidare och leta rätt på Sorka. Han förstod ju hur innerligt väl han behövdes där på torpet.

Det löste sig av sig självt en av de sista dagarna i mars 1640. Oluf hade en kväll gått ut för att pissa och sen kom han inte tillbaka. Danjel gick ut med en törsticka och fann gubben framstupa i snön bara några steg från huset.

– Det enda vi i förväg vet om livet, Danjel, det är att det har en ände.

Sade Ingeborg sen hon läst över Oluf därute i snön och de lyckats vända upp honom på en släde som Danjel drog in på trösklogen.

Det visste ju Danjel fuller väl. Han hade haft två syskon vars liv ändat innan det knappt hunnit börja, men han hade väl aldrig ägnat så många tankar åt att detta gällde även honom själv. Fast Oluf var ju urgammal när han dog, och fick han själv leva så länge skulle han nog hinna uträtta ett och annat.

Oluf hade ofta använt det ordet. Nu får vi se till att få något *uträttat*, kunde han säga efter morgongröten, och Danjel tyckte det var ett bra svenskt ord. Ett av de bättre. Han hade under sin tid på torpet lärt sig tala språket väl,

och vände också orden i rätt ordning, även om det förstas tydligt hördes att han i grunden var finne.

Med Ingeborg blev det så frampå vårkanten att hon och kritererna blev hämtade. Dottern Börta hade gift till sig både häst och vagn och kördräng, och hon kom och forslade hem modern till gården i Filipstad där hon fick bli inhyses till den dag hon följde gubben sin till himmelriket.

Danjel fick behålla kängorna Ingeborg rotat fram ur en kista, och som nog var tänkt för något barnbarn. De var visserligen för stora, men med halmen blev de lagom, och Danjel saknade inte längre de skor av näver han trampat i i hela sitt liv.

Innan pojken gav sig av fyllde också Ingeborg konten full med mat. Både torkat och rökt, och det var ju inte mer än rätt, för det var Danjel som hade dragit hem det mesta.

Oluf hade lärt honom gillra snaror och tolka harens gång, och som gubben helst inte gick så långt var det ju Danjel som fick gillra och springa och passa och komma hem med hare och ripa och en gång till och med en fasan.

Ingeborg tyckte att han också skulle ha Olufs snara, listigt ihopsatt av vidje och senor, och den blev snart Danjels dyraste ägodel.

*

När pojken gått en stund kom han ut på en körväg och dröjde omedvetet på stegen. Kroppen hans sa att vägen vindlade uppåt mellan trädstammarna åt nordväst.

Det kändes på något sätt obevekligt.

Från Yngsänden kunde han istället ha gått åt rakt motsatt håll. Över bergen hem till mor i Trösvattnet. Han hade inte ens tagit farväl av henne, och han visste att

hemma i pörtet skulle det förbli som vanligt. Brännvin skulle följas av slag, och han var inte ens längre där för att göra det han kunde.

Han blev först stående och satte sig sen ner och lutade ryggen mot en väldig asp som verkade försöka ta sig till himlen. Danjel blundade och såg framför sig bråket och stöket där i hemmet, och han såg sig själv bli utkastad, gång på gång när han hade försökt.

– Jag ska hitta Sorka och växa mig stor och stark. Sen ska jag gå hem och ta far, sa han till aspen, reste sig och gick vidare.

Han hittade gruvan bara ett par timmar norrut. Slagen när järn mötte berg hördes på långt håll, och när han kom fram var där ett myller av folk som stundtals var insvepta i grå rök som tycktes stiga rätt ur marken, och som han sen såg kom upp ur själva gruvan.

Danjel förstod strax vad för slags arbete en skrädgosse skulle utföra. Alldeles intill gruvhålet var en hop med fruntimmer och barn som stod på knä eller gick metkrok och granskade stenar, och som sen slängdes på olika högar.

Ett par av de större pojkarna stod med släggor och försökte slå sönder block i mindre bitar. Det såg ut att vara ett rejält tungt arbete, och den ena pojken kunde knappt lyfta släggan över huvudet.

Det där skulle jag göra bättre, tänkte Danjel, och det kunde han också.

Han blev genast städslad, och ingen frågade efter annat än vad han hette.

Danjel Andersson blev kvar i Grågruvan halva sommaren.

Oftast stod han med släggan, men ibland var han med och sorterade. Det var lätt att se vilka stenar som hade malmstråk i sig, och vilka som bara var gråsten och slängdes på varphögen.

Malmstenarna lastades på en kärra som en hästkrake med möda drog iväg till Yngshyttan där de gjorde tackjärn av malmen i masugnen.

Så höll man på från tidig morgon till sen kväll alla dagar utom söndag. Ibland var Danjel så trött att han knappt orkade gå. Han låtsades stappla hem till Olstorpet, men i själva verket hade han byggt sig en risikoja bara ett stycke bort i skogen, på botten av en skreva där han var väl dold från alla håll. Där inne sjönk han ihop på sin granbädd om kvällen och brukade somna redan innan han lagt sig till rätta.

Framåt midsommartid förmärkte barn- och kvinnfolkshopen mellan varphögen och malmkärran att allt färre block spelades upp ur gruvan. Till slut fanns inga stenar att spräcka och syna, och Pär Hendriksson som var den som hade tillsynen över dem kom och berättade att nu kunde de gå hem. Grågruvan hade gjort sitt.

– Bröderna Jon och Nils Pärsson i Yngshyttan har så bestämt, sa han. Malmen ligger för djupt, och nu ska det letas rätt på en ny åder som går i dagen och då får ni komma tillbaka.

När Danjel fick sin avlöning kunde han inte avgöra om det var mycket eller litet, för han hade intet att jämföra med. Men markerna tyngde i fickan, och han tyckte om den tyngden.

– Vart tar du vägen nu, sporde Pär.

– Jo, sa Danjel dröjande, jag går väl hem till Olstorpet.

– Det tror jag inte, sa då Pär. Syster min bor där neråt och henne undgår inget. Olstorpet står öde. Oluf är död och Ingeborg inhyst hos en dotter. På slutet hade Oluf en lösfinne som dräng, och den lösfinnen är allt du.

Danjel kände hur han blev blossande röd och vågade inte titta Pär i ögonen.

– Men Pär gick aldrig till länsman, fick han fram.

– Till vems nytta hade det varit? En bättre klyvare har jag aldrig haft. Folket därnere vid Yngsänden visste ju också att Oluf hyste en lösfinne, men det var ingen som sprang till länsman där heller. Fast du kanske inte kan lita till försynen hur länge som helst. Vart ämnar du dig?

Då berättade Danjel om Sorka som kanske gått till Fryksdalen.

– Då kan vi slå följe, åtminstone en bit, sa Pär. Om två dagar går jag till Sunnemo. Står du då på torget i Filipstad när solen står rätt i söder hittar jag dig där. Inte i morgon, men nästa dag igen.

– Det får allt bli utanför staketet, sa Danjel. Jag går ju utan pass och lär inte ta mig in i själva staden.

*

Pär Hendriksson påminde Danjel om Sorka. Han hade samma sätt att tala till honom som om han vore en vuxen, som om han var någon som kunde tas på allvar. Och hans hjärta gjorde ett dubbelslag där han stod utanför norra tullen och såg Pär komma gående.

Det syntes inte att solen stod rätt i söder, för det var grått och duggregn, men på något sätt visste både Pär och Danjel att det var rätt tid.

Pär hade varit hos bergsfogden Jon Pärsson som bodde i staden, och fått ett rekommendationsbrev skrivet.

– Det satt långt inne, sa han. Men nu har jag faktiskt tjänat patronerna i Yngshyttan i fyra år, och det förtalte jag Pärsson, att då är det väl också min rättighet att få papper på saken.

Brevet tänkte han använda för att söka ställning i den nyanlagda hyttan i Sunnemo.

– Men det är egentligen inte därför jag beger mig dit, sa han. Jag har en käresta där, och det har blivit så att hon fått barn i magen fast vi inte hade tänkt oss det än på ett tag. Så nu får vi se till och bli gifta.

Danjel förstod nu dåligt vad Pär hade sagt. Hur kunde man vara med barn utan att det var meningen? Och hur gick det överhuvud taget till när ett kvinnfolk fick ett barn i magen? Han funderade länge över hur han nu kunde fråga Pär om saken utan att avslöja sin barnsliga okunnighet.

Så kom han på att han hört Oluf och Ingeborg tala om sina döttrar som *lurat* på sina män sina förstfödda. Det var oklart var betydningen var, men ändå tillräckligt för att kunna ställa ett spørsmål.

– Kan det ha varit så, sa han, att det var hon som hade tänkt sig?

Pär brast ut i ett kluckande skratt, och var tvungen att stanna upp där de gick.

– För att vara så liten är du allt väldig klok. Så kan det säkert vara ibland. Men du vet, kvinnfolk är ibland som yxna kor, och då blir vi karlar som tjuvar, och får svårt att stå emot. Och det var väl det som hände.

– Jo, sa Danjel, så är det ju.

Egentligen förstod han ingenting, fast lite hade han ändå lärt sig.

5.

Det tog sin tid att komma till Fryksdalen. Men sent på andra dagen efter att Pär hade satt honom i land på andra sidan sjön i Sunnemo, så kom Danjel ändå till ett sund där han inte behövde leta efter någon som kunde ro honom, för där fanns en spång. Och han fick veta att han kommit till Sunne och att det låg i Fryksdalen.

Han frågade efter Sorka, men det fanns ingen som hört vare sig det namnet eller en finnsläkt som hette Sorkkainen.

– Men visst är jag väl kommen till Fryksdalen, försökte Danjel.

– Jo, blev svaret, men Fryksdalen är stort.

Allt sen han lämnade Trösvattnet hade allting blivit så stort, och han undrade om det bara fortsatte på det viset. Man kom till ett ställe, och sen kunde man fortsätta till nästa och nästa och det tog aldrig slut. Och hur såg det väl då ut där det ändå måste ta slut? Fanns där ett stup ner i ingenting? Eller som en timmervägg som gick ända upp till himlen? Kanske var det Gud själv som satt där och motade bort alla som försökte komma förbi Slutet?

Det fanns väldigt många frågor, och på en fråga hade Danjel ändå till slut fått svar. Vart han skulle gå för att hitta svedjefinnar. Mannen trodde att det kanske var en